

MARIA VAN HAPEREN

Leuke, prikkelende methode om een historische denkwijze van leerlingen en docent te stimuleren, maar mét nogal wat haken en ogen

Geschiedenis Doordacht

Geschiedenis Doordacht

Eindredactie: Harry Havekes

Arnoud Aardema, Bas van Rooijen,
Jan de Vries

Vaardigheden trainen als alternatief voor werkboek invullen of meer?

Dat de inleiding van *Geschiedenis Doordacht* begint met een openingscitaat van Maria van der Hoeven moet de minister van Onderwijs een hart onder de riem hebben gestoken, maar of veel docenten daardoor geprikkeld worden om snel door te lezen valt te betwijfelen. Dat laatste lijkt ook niet de opzet te zijn van de schrijvers van de tweede bundel, die in de serie 'Actief Historisch Denken' is verschenen. Het is meer bedoeld als een veel betekenende knipoog naar vakgenoten, die alle decentralisatiemaatregelen en vernieuwingsperikelen zo onderhand een beetje beu zullen zijn.

Betekenisvol leren, actief en zelfstandig leren, nieuw leren, natuurlijk leren, ontwikkeld leren, authentiek leren, adaptief leren, ervaringsgericht leren, competentiegericht leren, vraaggestuurd leren ... Schrikt die terminologie af? Rijzen de haren ten berge, krijgt u kippenvel op de armen en klapperen uw oren bij het lezen van die woorden?

Dan bent u waarschijnlijk niet een docent die voortdurend op zoek is naar nieuwe didactische vormen, waarmee u uw manier van lesgeven aan kritische (zelf)evaluatie onderwerpt.

Nee, daarmee stelt niemand dat u een slecht docent bent. Tenslotte bent u heus wel bereid om, zo nu en dan, kennis te nemen van aardige werkvormen die de lessen 'opleuken' en wilt u ook best eens iets toepassen dat een welkome afwisseling in de dagelijkse lesroutine vormt. Maar dat leerlingen vanuit een activerende didactiek, intrinsiek en gemotiveerd aan de slag gaan met uw vak, gaat er waarschijnlijk toch niet als gesneden koek in. Wellicht vindt u dit zelfs meer holle prietpraatjes, waarmee u niets kunt? Goed voer voor onderwijskundigen, maar in de dagelijkse onderwijspraktijk is het daarmee slecht soep eten. En vanuit die defensieve gedachtegang verdwijnt de bundel *Geschiedenis Doordacht* ongelezen in de toch al reeds zeer gevulde boekenkast?

Hoho, een ogenblikje geduld aub, gaat u nu eens even rustig zitten en geef de schrijvers van *Geschiedenis Doordacht* het voordeel van de twijfel, want ze zijn het grotendeels met u eens.

Ze weten wat leren is en welke weerstanden je in de dagelijkse praktijk moet overwinnen, zo is in de inleiding te lezen. Het zijn vakbroeders, die werkzaam zijn in de onderwijspraktijk. Ze beloven niet snel met moeilijke onderwijskundige vaktermen te smijten, maar leveren in plaats daarvan concreet uitgewerkte lesmodellen. Ontwerpen die laten zien dat leerlingen op een speelse manier ook tot leren komen.

Ja, ze weten dat voor veel leerlingen het uit het hoofd leren van teksten uit het handboek de enige 'echte' manier van leren lijkt te zijn. En ook dat veel docenten, bij gebrek aan tijd en door jarenlang ingeslepen gewoontes, het liefst vasthouden aan uitleg, omdat die methode van kennisoverdracht zo effectief lijkt te zijn. Dat een lesuur niet langer duurt dat 45 of 50 minuten is ze ook bekend.

Toch nodigen ze hun lezers uit om eens buiten de betreden paden te stappen en nieuwsgierig te worden naar activiteiten, waarbij de vakinhoud gekoppeld is aan denkstrategieën van leerlingen.

Misschien is dit wel dé manier waarop u de liefde voor het vak geschiedenis, in een meer plezierige overeenstemming kunt brengen met uw pedagogische kwaliteiten en u tot de conclusie komt dat ook uw leerlingen als vanzelf leren.

KLEIOREDACTEUR MARIA VAN HAPEREN IS DOCENT GESCHIEDENIS AAN HET ST.-ODULPHUSLYCEUM IN TILBURG.

Thinking Skills

Wat houdt de methode van actief historisch denken bij geschiedenis ook alweer in en waar komt zij van daan? Het mag inmiddels bekend zijn dat de oorspronkelijke idee afkomstig is van de Engelsman David Leat, en niet stamt uit het historisch vakgebied, maar ontwikkeld is vanuit de aardrijkskunde. Leon Vankan, destijds vakdidacticus aardrijkskunde aan het Instituut voor Leraar en School van de Erasmus Universiteit in Nijmegen, maakte tijdens een conferentie, tweede helft jaren negentig, kennis met de methode en raakte dermate begeistert dat hij voor een paar maanden afreisde naar de Universiteit van Newcastle om daar bij David en zijn team van vakdidactici en docenten denkopdrachten te ontwikkelen. Zijn enthousiasme sloeg bij terugkomst over op vakdidacticus geschiedenis Jan de Vries (ook ILS/RUN) die samen met een groep gelijkgestemde geschiedenisdocenten de werkgroep Actief Historisch Denken opzette.

Hun creativiteit vond zijn weerslag in een boek met opdrachten voor activerend geschiedenisonderwijs. Op zes manieren ('Welk woord weg', 'Verboden te zeggen', 'Levenslijn', 'Levende Grafiek', 'Beelden om te onthouden' en het 'Mysterie') werden achttien historische situaties onder de loep genomen, waarmee ambitieus werd betoogd dat leerlingen zich de onderwerpen op een alternatieve wijze eigen konden maken. Stap voor was uitgewerkt en aanschouwelijk gemaakt hoe een docent voorbereidingen kon treffen en als geïnteresseerde begeleider het denkproces van de leerlingen aanstuurde, intensief volgde en consequent nabesprak. Middels speciale, één dag durende, bijeenkomsten kregen docenten uitleg, werden zij geënthousiasmeerd en konden zij zich twee van de zes leeractiviteiten eigen maken door ze ter plekke in te oefenen. Hartstikke leuk, prikkelend en zeer uitnodigend. Kortom een stimulans om de methode meteen uit te proberen in de lessen.

Actief historisch denken in de klas

Dat er bij nadere beschouwing in de praktijk nogal wat haken aan ogen aan zaten, viel natuurlijk te verwachten. De methodiek kost in de praktijk nogal veel tijd. De meest simpele variant van

'actief historisch denken', de Levenslijn, vraagt toch zo'n drie lesuren van vijftig minuten in plaats van het vermelde ene uur. Neem een doorsnee jaarprogramma, maximaal 78 lesuren, trek de vastgestelde toetsmomenten daarvan af en je moet constateren dat voor de inzet van 'actief historisch denken' weinig tijd overblijft. Een aardig experiment, iets om zo nu en dan te proberen. Eerlijkheidshalve kun je niet anders dan concluderen dat alhoewel 'actief historisch denken' als experiment aardig is, er geen echte ruimte is binnen ons schoolstelsel om de methode consequent te gebruiken.

Hoe anders is dat in Groot-Brittannië? Nadere aanschouwing van het systeem aldaar leert dat de 'Thinking through ... Geography, History, Science en vul zelf maar in'-methode over het algemeen beter aansluit bij het Angelsaksische onderwijs, waarin veel meer aandacht is voor de constructie van kennis, dan in Nederland. Het Britse onderwijssysteem is nu eenmaal meer gericht op vaardigheden en het is minder vakgebonden; de constructie van kennis binnen brede vakgebieden geniet daar prioriteit. Leren begint met iets te doen aan de hand van een herkenbaar probleem of verschijnsel, het weten volgt.

Een internationale vergelijking

De Britse aanpak staat lijnrecht tegenover de aanpak van de Belgen, de Fransen en de Duitsers. Daar is het precies omgekeerd. De instructie van kennis binnen de logica van een schoolvak komt eerst, daarna het productief aanwenden van vaardigheden. Als docent in Nederland kun je van voorkeur met betrekking tot deze beide uitersten van een onderwijssysteem verschillen, maar buiten kijf staat dat beide modellen werken, mits ze consequent worden toegepast door leraren die geschoold zijn in de traditie.

Helaas is die duidelijkheid voor docenten in Nederland niet aanwezig. Bij ons propageert de basisvorming, alhoewel die in naam inmiddels is afgeschaft – net als het studiehuis overigens – Angelsaksisch vaardighedenonderwijs. In een programma van, maar liefst, vijftien vakken. Maar een vakleerkracht in Nederland is niet geschoold in het bijbrengen van overstijgende vaardigheden. De dagelijkse praktijk met grote

Actief historisch denken

Harry Havekes (ed.) en Arnoud Aardema, Bas van Rooijen en Jan de Vries (red.), *Geschiedenis Doordacht* (Stichting Geschiedenis, Staatsinrichting en Educatie: Boxmeer 2005) 217 blz., prijs € 33,-.

Te bestellen via de boekhandel of via h.havekes@ils.ru.nl

Eerder verscheen:

Jan de Vries (eindred.), *Actief Historisch Denken. Opdrachten voor activerend geschiedenisonderwijs* (Boxmeer 2004) 173 blz., € 33,-. Dit boek is besproken in *Kleio* jg.45(2005)nr.6.

Beide boeken bevatten kant en klare lessen met materiaal dat gekopieerd kan worden voor gebruik door leerlingen. Bij iedere les is aangegeven voor welke klas/schooltype hij is ontwikkeld.

groepen leerlingen, twee lesuren per week, bestaat vaak noodgedwongen uit instructie. Vaardigheden worden meestal alleen 'getraind' aan de hand van het 'uit ten treure' invullen van werkboeken. Logisch dat leerlingen dit saai vinden, dat is het ook.

En in deze praktijk komt vervolgens de kwaliteit van de methode actief historisch denken om de hoek kijken. Het vormt een welkome afwisseling. In plaats van een paragraaf, misschien wel twee paragrafen met werkboek, kunnen vaardigheden, zelfs vakoverstijgende vaardigheden, worden getraind op basis van dezelfde stofinhoud. Samenwerken volgens afspraken, vergelijken, construeren, vragen stellen etcetera.

De inhoud

Geschiedenis Doordacht werkt op dezelfde wijze als de eerste bundel *Actief Historisch Denken*. De auteurs hebben dit keer gelukkig afgezien van een al te pretentieuze inleiding, daarvoor in de plaats is voor een meer 'aardse' benadering gekozen. Docenten wordt aangeraaden om er slechts zo nu en dan gebruik van te maken, als de omstandigheden het toelaten. Nu is het dus geheel aan de docent, die zelf kan bepalen of, wat en wanneer hij dat met zijn klassen kan. In de inhoudsopgave is de sfeerverandering duidelijk zichtbaar. Terwijl in *Actief*

Inhoud

Woord Vooraf		5
Inleiding: De nabespreking		7
Hoofdstuk 1 Oudheid		
Inleiding		17
Staatsvormen in het oude Athene	levende grafiek	18
De moord op Julius Caesar	mysterie	27
De Romeinen in Belgica en Germania Inferior	beelden om te onthouden	35
Hoofdstuk 2 Wereldoorlog I		
Inleiding		45
Eerste Wereldoorlog	welk woord weg	46
De loopgravenoorlog	levenslijn	53
Wie is er schuldig aan het ontstaan van WO I	mysterie	58
Hoofdstuk 3 Koude Oorlog		
Inleiding		73
Koude Oorlog	verboden te zeggen	74
Sovjet visie Marshall plan	beelden om te onthouden	79
Koude Oorlog	levenslijn	87
Hoofdstuk 4 Geschiedenis van Nederland		
Inleiding		95
Nederland in de 19e eeuw	welk woord weg	96
Republiek - Bataafse Republiek - Koninkrijk Nederland	levenslijn	103
Nederland immigratieland	levende grafiek	113
Hoofdstuk 5 Chronologie		
Inleiding		123
Kruistochten		125
Indië - Nederlands-Indië - Indonesië 1800-1963		134
Holocaust		147
Hoofdstuk 6 Beelden ter discussie		
Inleiding		155
Katholiek - Protestant		157
Verzuiling in Nederland		164
De laatste keizer van China		173
Hoofdstuk 7 Kwadrant		
Inleiding		185
Verzet, aanpassing of collaboratie in de Tweede Wereldoorlog		187
The New Deal		194
Industriële Revolutie		201
Literatuur		215

Historisch Denken nog de methode van denken als uitgangspunt werd genomen met hoofdstukken over de verschillende activiteiten, in *Geschiedenis Doordacht* verwijzen de titels naar historische inhouden: een tijdperk (Oudheid), belangwekkende en ingrijpende gebeurtenissen (Wereldoorlog I en Koude Oorlog), de Geschiedenis van Nederland en Chronologie (De Rooy). Ook is er een zelf ontwikkelde activiteit, geen kopie van een Angelsaksisch model, toegevoegd: het Kwadrant. Op een x-as en een y-as, zoals in de wiskunde, plaatsen leerlingen hun overwegingen in een bepaalde historische situatie. Zo is als voorbeeld verzet, aanpassing of collaboratie in de Tweede Wereldoorlog in Nederland onderwerp van een uitgewerkt Kwadrant.

De mengelmoes van theorie, activiteiten en inhouden in de inhoudsopgave is exemplarisch voor de tweede bundel. Het roept nogal wat verwarring en weerstand op. Hoe legitimeer je als docent deze methode in de praktijk? Door leerlingen hun resultaten uit te laten werken? Maar dan blijkt dat ze daarvoor hun reguliere hand-, lees- en/of werkboekinformatie toch echt als aanvulling nodig hebben. Het vereist nogal wat aan historische kennis en ook nog eens aanvullende historiografische kundigheid om een afgewogen keuze te kunnen maken tussen bijvoorbeeld verzet, accommodatie of collaboratie. En als er dan ook nog eens aperte historische onjuistheden in het aangeboden model voorkomen, dan kun je zelfs twijfelen of je deze manier van werken wel toe mag

passen. Als de invoering van de jodenster in hetzelfde jaar wordt gedateerd als de invoering van getto's en de tijdbalk geeft aan dat beide anti-joodse maatregelen uit 1939 stammen (blz. 152), dan is dat een canard van de eerste orde. De jodenster dateert van september 1941. Leerlingen die 'doordenkend' leren dat al in 1939 een verregerende stigmatiserende maatregel werd ingevoerd, zullen maar al te gemakkelijk beredeneren dat Hitler waarschijnlijk altijd al, vanaf het allereerste begin (en wanneer dateer je dat dan?), bij wijze van een 'self fullfilling prophecy', van plan was om de joden uit te roeien. Met andere woorden: in plaats van historisch te denken, leren ze anachronistisch te denken en dat is toch een absolute vloek in historische kring.

Ten slotte

De kracht van *Geschiedenis Doordacht* is precies dezelfde als die van *Actief Historisch Denken*. Als docent dwing je jezelf met de uitgewerkte onderwerpen om de gedachtegang van leerlingen te volgen. Je ontdekt wat moeilijk voor ze is, waar de problemen zitten. Maar voor een zelfbewuste en excellente docent is dat toch eigenlijk allemaal vanzelfsprekend? Misschien is de methode van actief historisch denken dan ook meer iets om mensen, die hierover niet nadenken, aan het denken te krijgen? Een beetje flauw, maar toch ... blijf actief historisch denken en probeer dat denken niet al teveel te vatten in modellen. Alhoewel? Het gebruik van de kwadrant in de geschiedenisles is natuurlijk wel een uniek Nederlandse vondst, dus toch maar uitproberen!